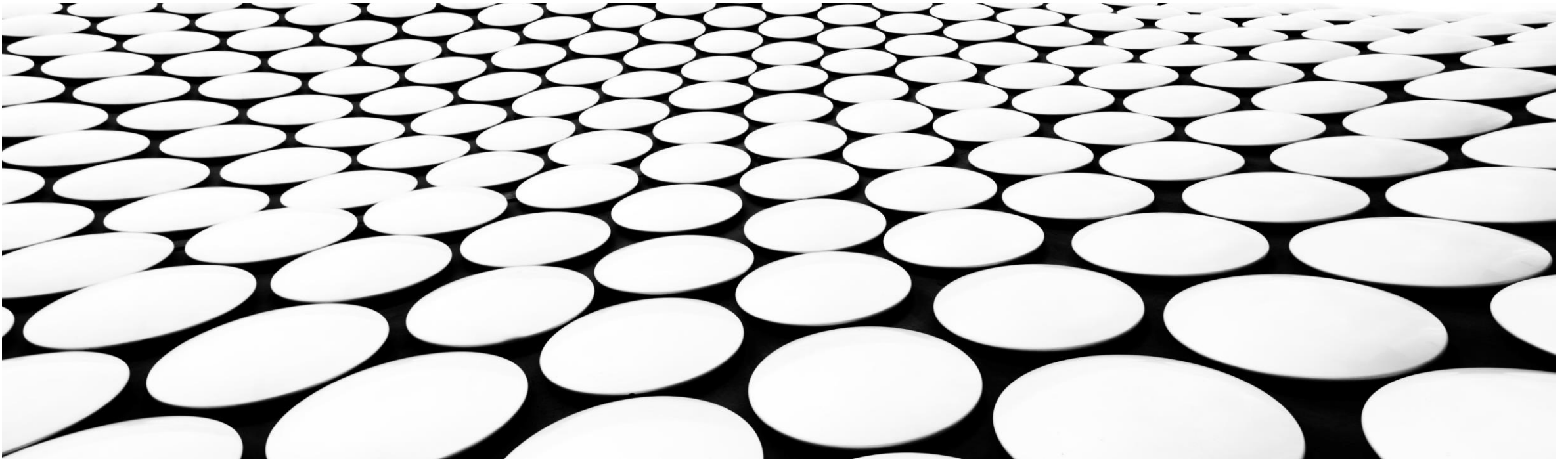

SZÁJHIGIÉNÉ, A HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS, MOZGÁSKORLÁTOZOTT SZEMÉLYEK NEVELÉSÉBEN, OKTATÁSÁBAN

VERBÓ SZEMŐKE

GYÓGYPEDAGÓGUS, AAK OKTATÓ- TRÉNER

AMIRŐL SZÓ LESZ

- Kompetencia (személyes kompetencia)
- Érintettek köre
- A szájhigiénia helye az iskolai életben.
- Szükségletek (igények), a lehetőségek és a valóság
- Tervezési szempontok

HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS, MOZGÁSKORLÁTOZOTT SZEMÉLYEK

Általános jellemzők

A tanulóikat a mozgáskorlátozottsághoz társuló enyhe vagy középsúlyos értelmi fogyatékoság jellemzi, amelyhez a beszéd fogyatékoság, a látás-, hallás- és magatartászavar különféle összetételű megjelenési formái is társulhatnak (Csillagház, *Pedagógiai program, 2024*)

- Mozgásos tapasztalatszerzés korlátozott- világ megismerése szigetszerű.
- Indítékszegénység

SNI Irányelv: Testi és lelki egészségre nevelés: „A testi és lelki egészségre nevelés során törekedni kell arra, hogy a tanulók minél inkább megismerjék mozgáskorlátozottságuk okát és annak következményeit, az állapottal járó napi teendőket elsajátítsák és alkalmazzák az azzal kapcsolatos higiénés szabályokat...” [Forrás](#) – 32/2012. (X.8) EMMI rendelet

TERVEZETT FEJLŐDÉS

Általános célok, feladatok

- Az egyénhez mért legmagasabb önállósági szint elérése- önállóságra nevelés
- Építkezés a motivációs bázisokra
- Kompetensek legyenek a személyes életükben, ki tudják fejezni magukat
- Complex communications needs (CCN)- beszéd és kommunikáció fejlesztés- AAK (Beukelman, Mirenda, 2021)

FOGYATÉKKAL ÉLŐ GYERMEKEK FOGÁSZATI SZAKELLÁTÁSA

Egyesült Államok

Szájbetegségben szenvedők száma a WHO szerint a népesség 45%, a fogyatékkal élők esetében 88%

The oral health status of 4,732 adults with intellectual and developmental disabilities

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22855898/> (2025.05.05))

A vizsgált fogyatékkal élő személyek 25% -a nem volt képes elviselni a kezelést, 40% -a viselkedésterápiára volt szükség a beavatkozáshoz. Az érintett betegeknek az általános egészségi állapota is rosszabb, mint a népesség többi részének. Ez pedig egybevág azzal a ténnyel, miszerint a rossz orális egészség a teljes egészségi állapot romlásához vezet.

Magyarország: fogyatékkal élő gyermekek OEP által finanszírozott fogászati szakellátása

- Heim Pál Gyermekkórház 1131 Budapest, Madarász V. utca 22-24.
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház és Egyetemi Oktató Kórház
- Pécsi Tudományegyetem Klinikai Központ

<https://www.dental.hu/sok-szajuregi-problemaval-neznek-szembe-a-fogyatekkal-elok>

(2025.04.06)

<https://www.dental.hu/robotizalt-fogkefe>

2025. 04. 07.

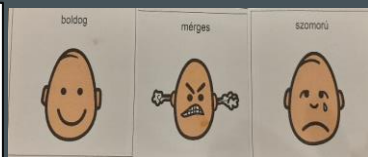
KOMMUNIKÁCIÓ

A kommunikáció egyik formája a nyelv, melyet használunk beszélt és írott vagy különböző jelnyelvek formájában. De a nyelvek birtoklása nélkül is számos módon cserélünk gondolatokat nap, mint nap egymással: testünk jelzéseivel, érintéssel, gesztusainkkal, hangunkkal, térközsabályozással és egyéb nonverbális jelekkel.

(Kálmán, 2006)

Teát kérek

Komplex kommunikációs igény

complex communication need (CCN)

(Beukelman, Mirenda, 2014, Light és McNaughton, 2015)

- A CCN akkor jelentkezik, ha kommunikációs és vagy a nyelvi képességek olyan súlyosan sérültek, hogy **nehezíti az adott személy részvételét a társas interakciókban!**

Közös: kommunikációs igény!

- Alternatív és augmentatív kommunikáció (AAK)

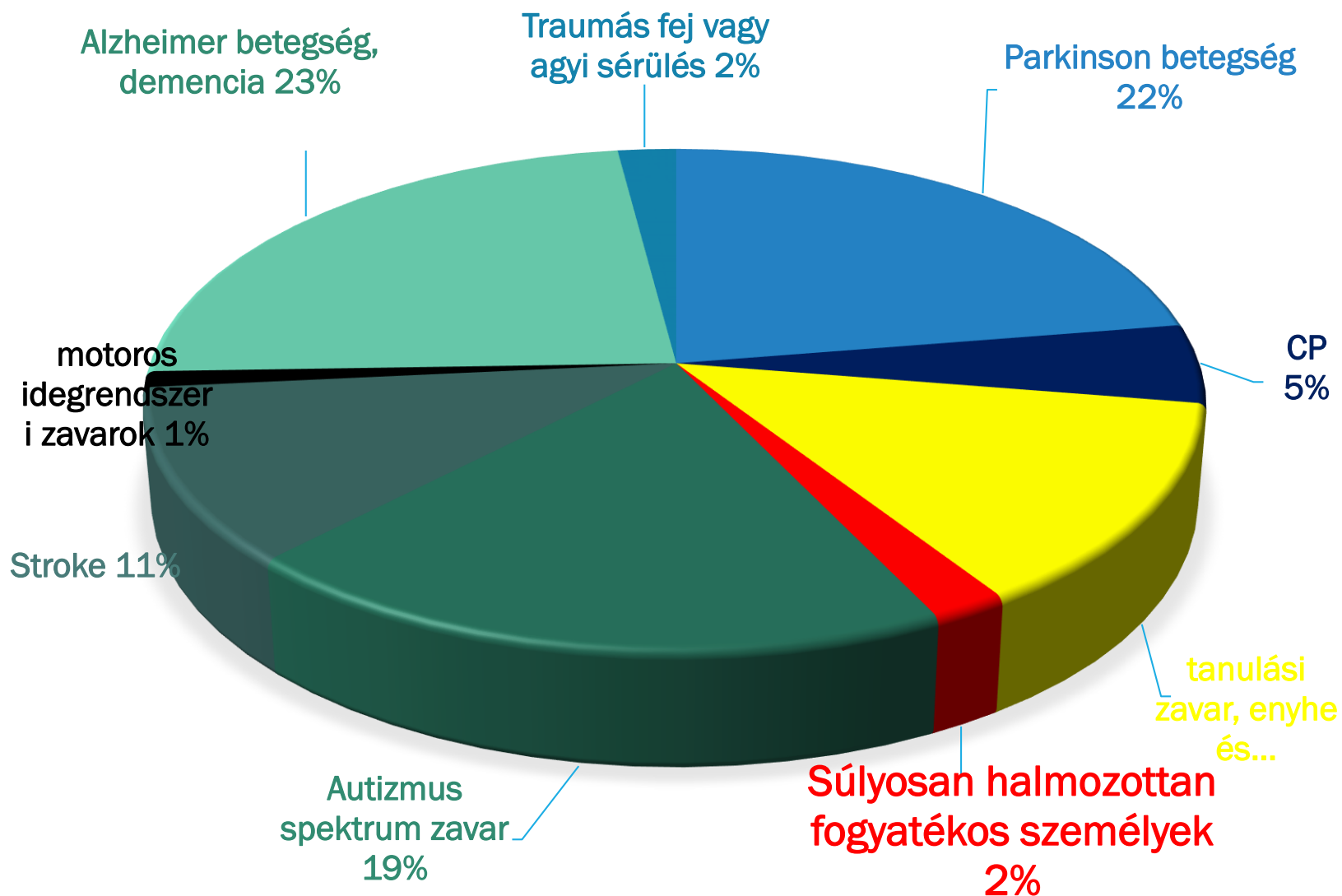
A kommunikáció alapvető emberi jog!

Magyarország 2007- ben ratifikálta: „...*AAK mint a beszélt nyelv alternatív, de vele egyenrangú lehetősége...*”

(ENSZ Egyezmény Fogyatékossággal élő személyek jogairól szól egyezmény 9. cikk)

KOMPLEX KOMMUNIKÁCIÓS IGÉNY OKI HÁTTEREI

Hangzó beszéddel nem rendelkező tanulók aránya

- Hazai gyógypedagógiai intézményekben: 20-30%

(Szaffner, 2012; havasi, Stefanik, Győri, 2017).

- Súlyos halmozottan fogyatékos tanulók esetében a tanulói populáció 80%-a
(Márkus, 2005).

(Ceer, Enderby, Judge & John, 2016)

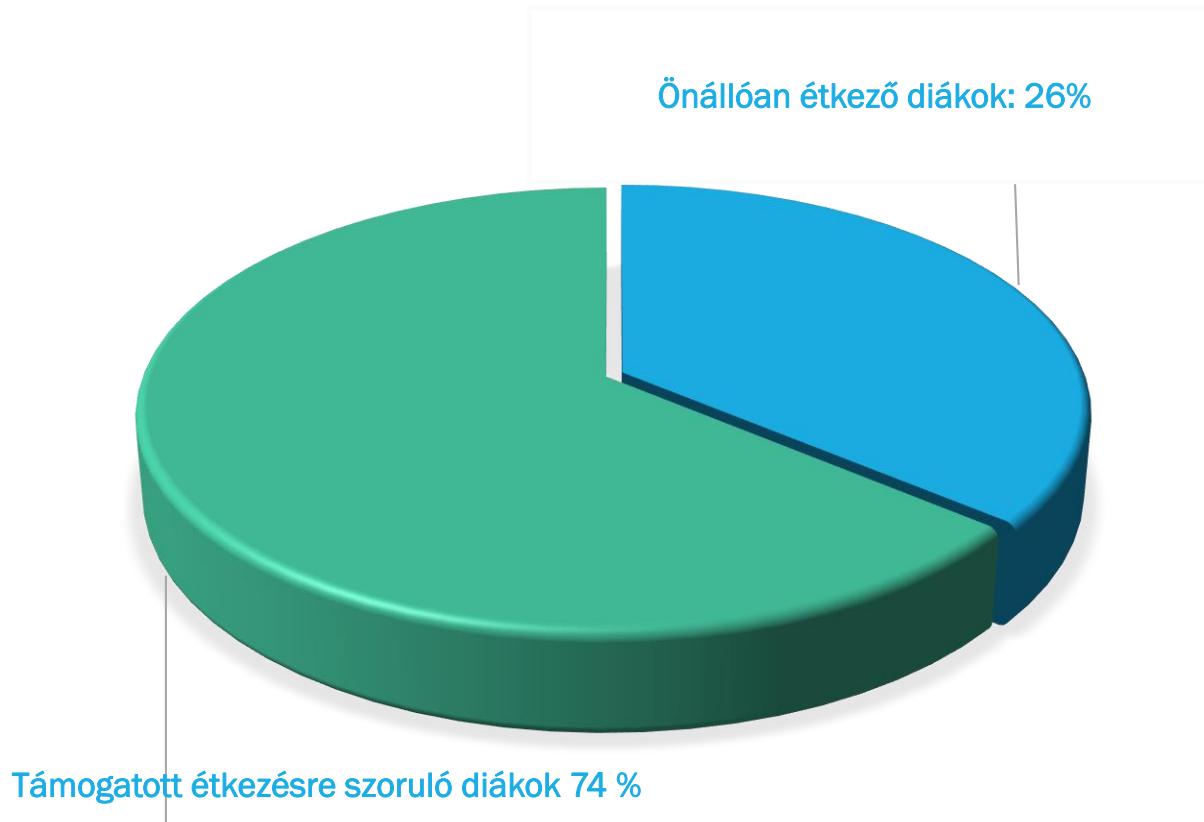
HALMOZOTTAN FOGYATÉKOS, MOZGÁSKORLÁTOZOTT SZEMÉLYEK ÉTKEZÉSÉT NEHEZÍTŐ TÉNYEZŐK

A beszéd és kommunikációfejlesztés szorosan kapcsolódik az evésterápiához, mivel ugyanazok a szervek vesznek részt mindkét folyamatban.

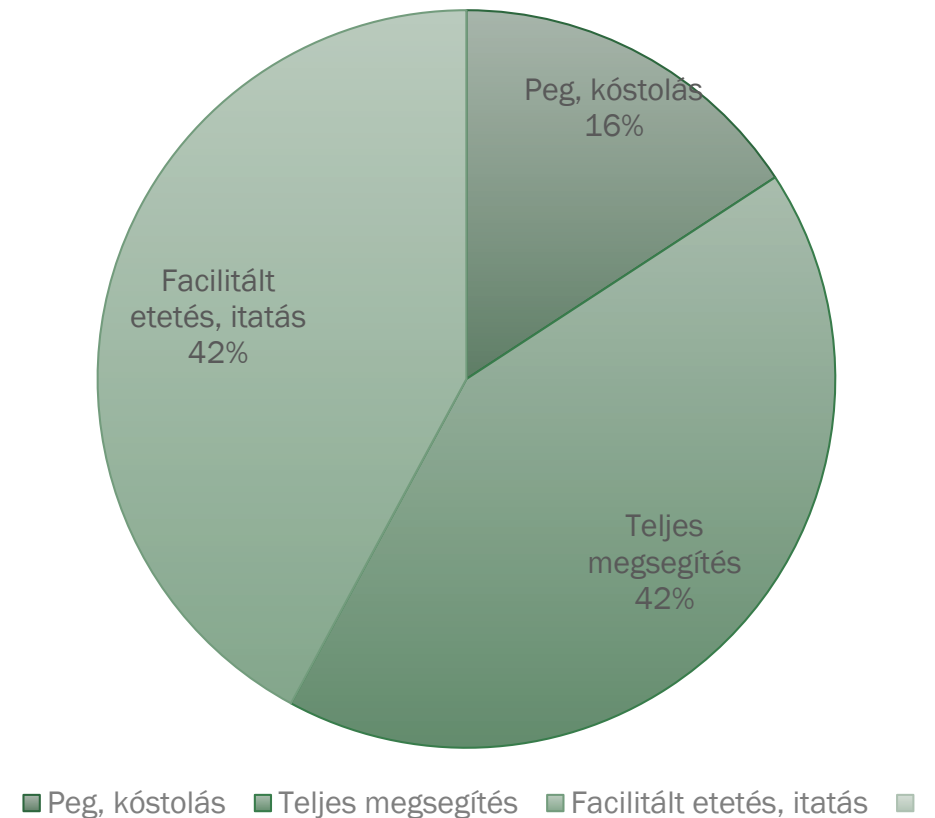
- Szaliváció
- Táplálék felvétele kudarcok sorozata, a szopó-nyelő reflex elégtelensége miatt.
- Szopás, száj nyitás- zárás akadályozott
- Rágás eredménytelen- nyelvlökéses nyelés, vagy a falat feltapad a szájpadrásra, rágás nélkül lecsúszik az étel
- Nehézség a kanál, pohár használatában.
- Félrenyelés, aspiráció, tüdőgyulladás, reflux
- Nehezen képes a kezeit az arca elé emelni, tárgyakat megfogni, szájába tenni (atetotikus, spasztikus, quadriplégiás)
- Gyenge fejkontroll, karja enyhén érintett, képes fogni. Ülésegyensúly gyenge, kezeit támaszkodásra használja. Étkezésnél a figyelme szórt (spasztikus, diplégiás)
- Hemiplégia esetén veszély, hogy ha az ülése nem biztonságos, akkor az érintett kar, kéz kóros együttmozgásainak száma felerősödik „asszociált reakció” (Müller,1996a)
- Érzékelés anomáliák, ASD
- Kommunikációs akadályok (expresszív, receptív)

MAGAS ELLÁTÁSI IGÉNY - AZ ÉTKEZÉS TÁMOGATÁSA

ÉTKEZÉS TÁMOGATÁSÁRA SZORULÓ TANULÓK
SZÁMA A 2024-2025-ÖS TANÉVBEN

A MEGSEGÍTÉS MÓDJA SZERINTI
ELOSZLÁS

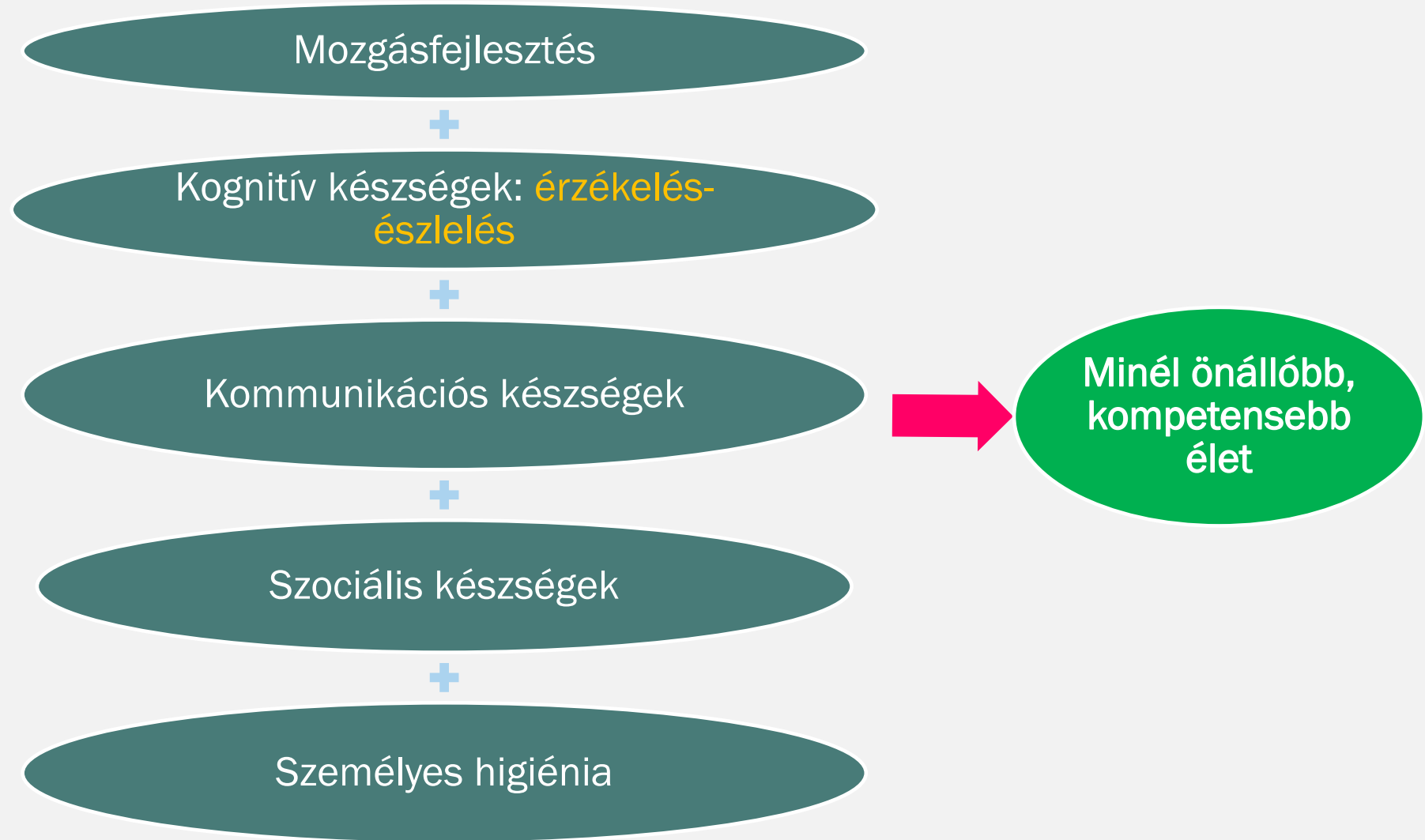
**„AZ ÉTKEZÉS TÖBB
MINT NYELÉS, A
FOGMOSÁS TÖBB MINT
SZÁJHIGIÉNYIA”
(B. ELFERICH)**

A fogmosás a szájhigiénián túl elősegíti a szájteri érzékelést, tájékozódást és a száj körüli izomzat mobilizálását.

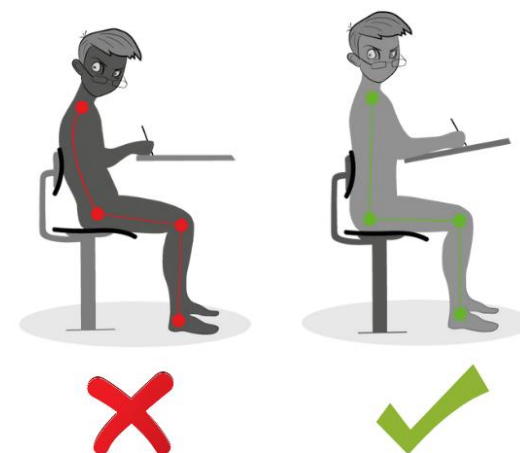
(TERVEZETT FEJLŐDÉS,
szoktatás)

CÉLOK, FELADATOK KÉSZSÉGTERÜLETENKÉNT

POZICIONÁLÁS STABIL ÉS BIZTONSÁGOS TESTHELYZET REFLEXGÁTLÓ HELYZET

- Pozíció, amiben az érintett személy az adott folyamatra tud figyelni.
- A figyelem- érzések tudatosítása, választási helyzetek, szoktatás.
- Nyelv, állkapocs helyzetének optimalizálása, izom- idegszabályozás tréning

A SZÁJ, MINT A KÖRNYEZETTEL VALÓ KAPCSOLAT EGYIK LEGFONTOSABB SZERVE

- Az állatvilágban a száj és a szájüreg rendkívül fontos szerepet tölt be. Nemcsak táplálkozásra szolgál, hanem a táplálék megszerzésében, a tisztálkodásban, a köldökszínór eltávolításában, a kicsinyek hordozásában. Az újszülöttek először a szájukon keresztül kerülnek kapcsolatba az anyjukkal, a külvilág legfontosabb tényezőjével. Az emlősöknél az újszülött táplálkozása sokszor elválaszthatatlan a mozgáskészségüktől (Katona, 1979).
- Az emberi csecsemőnek nem kell kapaszkodnia. A szopás előfeltétele néhány mozgás egymáshoz kapcsolódása. Ezek veleszületett reflexek, legtöbb az emlős állat újszülöttjében felkelthető. Vannak olyan reflexek, amelyek a száj környékének működéséből állnak (periorális reflexek), mások a száj területére korlátozódnak (orális reflexek).
- A száj nyitása, zárása, a falat péppé alakítása, a falattranszport, a nyelés szoros összhangban vannak egymással, csakúgy mint a légzéssel.

SZÁJ SZEREPE A VILÁG MEGISMERÉSÉBEN

- A központi idegrendszer érése során a táplálkozási tevékenységek sztereotip volta csökken, a nyelv és szájmozgások átrendeződnek a szopásról a rágásra. „A száj beidegződésének szabályozása (VII.ai.) az érés során kapcsolatba kerül a látással, és a felső végtag működésével, az utánnyúlással és a fogással. Bonyolult magatartási reakciók keletkeznek, amelyek kezdetben a szopás, illetve a száj mozgatása és az ízlelés csak egyik alkotóelem!! (Katona, 1979, 79.o.).
- Habilitáció- tapasztalatszerzés- tervezett fejlődés: „A csecsemőagy a saját mozgásszabályzó rendszereinek aktivizálásán alapszik. Fejlődésük közben az agyműködés szabályozó rendszerei csak a saját érzékszervein keresztül aktiválhatók” (Katona, 2012)
- Az ízérzékelés az első érzésminőségek egyike, amely működésbe lép. Az ízérzés a táplálkozási reakció szerves része. Az ízérzés hozzátartozik a táplálkozásban jelenlevő aktív védekezési mechanizmushoz, választási lehetőséget teremt a táplálkozási rutin kezdetén- preferenciáka.
- Minden erős inger védekezést, szájjárat hozhat létre
- Az agyfejlődési zavar következtében kialakult súlyos táplálkozási- magatartási zavar előhírnöke is lehet a beszédfejlődésnek, ezért fontos a mielőbbi intervenció, hogy kedvezőbb mederbe lehessen terelni (idegpálya- tréningek) a beszédfejlődési problémát (Katona, 1979, 83.o.).

Fejlesztési célok

- Mozgás-
fejlesztés
- Étkezés
funkcionális
megsegítése
- testkép
testtudat
- beszéd és
kommunikáció

**Önállóságra
nevelés**

TEAM

MOZGÁSNEVELŐ, LOGOPÉDUS, FOGORVOS, NEUROLÓGUS, SZÜLŐ, ASSZISZTENS

- A **myofunkcionális** zavarok (kóros izomműködés, ami szabálytalan pozícióba rendezi a fogakat) kialakulásának okai lehetnek például rossz nyelési szokások, az ujjszopás, a cumizás, illetve a szájlégzés, valamint a nyelv helyzeti rendellenességei is- időben jól korrigálhatók. A szabálytalan nyelésfunkció - myofunkcionális nyelészavar olyan változásokat eredményez a fogazatban, mely az esetek többségében fogszabályozást igényel.
- A myofunkcionális zavarok kihatnak a szájra, az állkapocs és a fogak fejlődésére, melynek egy része fogszabályozási feladat, de nagyobb része a kiváltó ok háttérének kezelése, amely gyakran a helytelen nyelésből fakad. Az érintetteknél a szájhigiénia fenntartása, a tevékenységbe ágyazott fejlesztés valamint a logopédiai terápia elengedhetetlen, egymást támogató tevékenységek.

FOGMOSÁS

- Szoktatás- napi rutin
- Egészség megőrzése
- Törekedni kell a szájhygiénia kialakítása során arra, hogy az érintett személy minél több pozitív tapasztalatot szerezzen.
- Tudatosítás, fejlesztés: testtudat, irányok, beszéd és kommunikáció (kognitív fejlesztés)
- Mintakövetés, motiváció (szociális készségek fejlesztése)
- Választási lehetőségek (pl.: fogkefe színe, állaga, fogkrém, víz hőmérséklet, mennyiség)
- Visszacsatolás, példa
- Támogató segítség (időigényes!!!)

OROFACIÁLIS TRÉNING

Eszközök: különböző méretű és erősségű fogkefék, z-vibe

- info@ninline.hu
- <https://www.aaksni.hu/ark-z-vibe-eszkoznyel-t222398>

SZÁJLÉGZÉS

Amennyiben a személy nem az orrán, hanem a száján veszi a levegőt. Gyermekkorban lehet természetes az izmok renyhesége miatt, vagy átmenetileg nátha miatt.

Szájlégzés okozta problémák:

- Kóros nyelvpozíció alakul ki
- Arcfejlődési problémák
- Nyitott harapás, beszédproblémák
- Testtartási zavarok (száj körüli izmok állapota és a harapás befolyással bír a testtartásra- gyógytornász)

SZONDATÁPLÁLÁS, KÓSTOLÁS

A szondatáplált gyermekek esetében a kóstolás, az ételek ízének megtapasztalása kiemelt jelentőséggel bír.

Hazai ajánlás a szondatáplálás mérlegelésére:

- A táplálás nagyon megterhelő,
- 40 percnél hosszabb időt vesz igénybe
- Ismétlődő tüdőgyulladás

Szondatáplálás melletti ízlelés fontossága:

A kóstolás az ízek érzékelésén túl az étkezéshez, beszédhez, hangadáshoz szükséges izmokat is mozgásra készíti, ami a száj körüli izmok tónusát fokozza. A száj izmainak erősödése a termelődő nyál útjának kontrollálásában is segít.

Javaslat:

A táplálási tanácsadó és a kezelőorvos javaslatának megfelelően kóstolják, ízleljék az ételeket és innivalókat.

Az alapízeket - amelyet éppen kóstol - nevezzék nevén (édes, sós). Kérdezzék meg, hogy melyik íz ízlik, beszélgessenek róla!

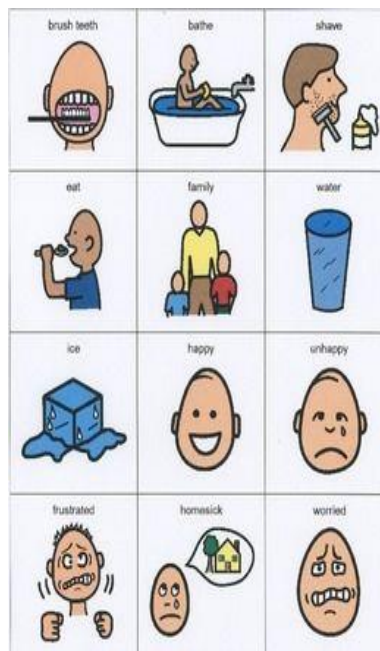

Forrás: internet

KERESZTKAPCSOLATOK

Kognitív, kommunikációs, szociális készségek fejlesztés

- A fogmosás napi rutin része. Az előkészületeibe lehetőség szerint vonjuk be az súlyosan halmozottan sérült személyt .
- Megbeszéljük, hogy mit fog történni
- Vizuális támogatás (táblák, képek, fotók, tárgyak) a folyamatról.
- Mindig legyen elérhető a saját kommunikációs eszköz, aminek a használatát várjuk el!
- Választási lehetőség biztosítása, táplálkozással kapcsolatos érzések, gondolatok megbeszélése
- Kérdések gyakorlása- minta pl.: Mit fog csinálni a fogmosást követően?

Ízlelés, mint a megismerési folyamatok része

- Az ízek információt szolgáltatnak a környezetről, amelyek az érzelmekre is befolyással vannak. Az ízek, illatok emlékeket hívnak elő.
- Különböző ízek, illatok kiválthatják a kóros reflexeket
- Az ízlelésnek fontos szerepe van az emésztőnedvek termelésében.
- Az étel felismerése az illat nélkül nehezebb.
- A meleg ételben az édes ízt könnyebb, míg a keserűt nehezebb felfedezni.
- Az édes íz - az anyatejre emlékeztető emléke miatt - további örömforrás.

Forrás: R.Sekuler- R.Blake (2004), Észlelés

CSALÁD SZEREPE

- A családok edukálása a gyermek, fiatal fejlesztésével párhuzamos- együttműködésre törekvés
- Konkrét, reális célok megfogalmazása – napi rutin hangsúllyal
- Az oktatás fontos eleme a szülő kompetenciájának emelésében a tanár, terapeuta közötti pozitív kapcsolat formálódása.
- Tanár, terapeuta segíti a szülőket/ gondviselőket az idő hatékony beosztásában
- Fontos visszajelzést kérni, hogy megértették- e a feladatokat- ismételt találkozások

A SZÁJHIGIÉNYIA VALÓBAN TÖBB MINT FOGMOSÁS!

- „*Semmit róluk nélkülük!*” (10/2006. (II. 16.) OGY) elv mentén, az érintett személy szükségleteihez igazodva, TEAM munkában tervezzük a rehabilitációs folyamatokat.
- A fogmosás a napi rutin része.
- Higiénia- egészségtudatosság, esztétika
- Orális funkciók fejlődése
- Testtartás
- Személyes kompetencia
- Önállóbb életvitel

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Beukelman D.R., Mirenda P. (2021). *Augmentatív és alternatív kommunikáció. Segítségnyújtás komplex kommunikációs igényű gyermekek és felnőttek számára.* NFSZK. Budapest.
- Johnston, S.S, Reichle J., Feeley K.M., Jones E. A. (2012). *Augmentatív és alternatív kommunikációs stratégiák mérsékelt és súlyos fogyatékossgal élő személyek számára.* NFSZK. Budapest
- Katona F. (1979): *Öntudat ébredése, Gondolat.* Budapest
- Katona F. (2012): *Az öntudat, a kommunikáció és a mozgás kialakulása. Fejlődésneurológia,* Medicina Könyvkiadó Zrt.- Budapest,
- Sekuler R., Blake R. (2004): *Észlelés.* Osiris kiadó- Budapest
- Tóth M. (szerk) (2020). *Diagnosztikus protokoll az augmentatív és alternatív kommunikációs fejlesztési és támogatási szükséglet.* NSZFK, Budapest
- Vekerdy- Nagy Zs.(szerk.) (2017). *Bizonyítékon alapuló medicina.* Medicina Kiadó

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!

